

เศรษฐกิจสมดุลใหม่ : แนวคิดและยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาประเทศ สู่ความยั่งยืน

ศาสตราจารย์ ดร.อารี วิบูลย์พงศ์

คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ อ.เมือง จ.เชียงใหม่

รองศาสตราจารย์ ดร.ทรงศักดิ์ ศรีบุญจิตต์

คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ อ.เมือง จ.เชียงใหม่

1. บทนำ

สภาวะความแปรปรวนของภูมิอากาศอย่างรวดเร็ว และนับวันจะเกิดขึ้นจนเป็นมหันตภัยซึ่งไม่อาจควบคุมได้เป็นปัญหาขั้นวิกฤติที่ประชากรโลกเผชิญอยู่ในปัจจุบัน และมีแนวโน้มรุนแรงขึ้นต่อไปในอนาคต ปัญหาสำคัญรองลงมาคือวิกฤติการณ์ด้านเศรษฐกิจ ทั้งสองปัญหานี้เมื่อเกิดขึ้นในภูมิภาคหนึ่งจะส่งผลกระทบเป็นลูกโซ่ต่อภูมิภาคอื่นๆ ของโลก เป็นที่ยอมรับว่าปัญหาแรกเป็นผลพวงระยะยาวจากการพัฒนาเศรษฐกิจเชิงวัตถุ ปัญหาเศรษฐกิจของโลกที่เกิดขึ้นในสหรัฐอเมริกาและยุโรป ในขณะนี้มีผลสืบเนื่องจากการขาดความสมดุลในภาคส่วนเศรษฐกิจ ซึ่งทั้งหมดเกิดจากการบริหารนโยบายเศรษฐกิจด้านการเงินและการลงทุนเป็นหลัก จนเป็นที่มาของวิกฤติทางการเงินในประเทศเหล่านั้นนโยบายของประเทศต่างๆ รวมถึงภาคส่วนอื่นๆ ส่วนใหญ่ล้วนให้ความสำคัญอย่างสุดโต่งต่อภาคเศรษฐกิจ โดยเห็นได้จากการค้นหาความหมายของคำว่า “เศรษฐกิจสมดุล” หรือ “Balanced Economy” คำจำกัดความจะพุ่งไปที่ความหมายเชิงการเงินก่อน เช่น ยุทธศาสตร์การลงทุนอย่างสมดุลงบประมาณสมดุลหรือการเติบโตอย่างสมดุล (Balanced Growth) ซึ่งหมายถึงสถานการณ์ที่ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (GDP) และผลิตภาพ (Productivity) เพิ่มขึ้นโดยใช้ทุนเท่าเดิม หรือมีความหมายเฉพาะมิติเช่น ความสมดุลระหว่างการส่งออก และนำเข้า เป็นต้น

เป็นเวลากว่าสามทศวรรษที่แนวคิดการพัฒนอยั่งยืนปรากฏเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะเมื่อองค์การสหประชาชาติได้เผยแพร่รายงาน Brundtland Report ในปี 1987 ซึ่งมีเจตนารมณ์ที่จะสร้างสมดุลระหว่างการเติบโตทางเศรษฐกิจกับการอนุรักษ์ (UNEP, 2005) แต่ในความหมายของเศรษฐกิจสมดุลของนักเศรษฐศาสตร์ระดับรางวัลโนเบล เช่น อมาตยา เซน และ Joseph Stiglitz และนักคิดที่มีชื่อเสียง ความหมายเศรษฐกิจสมดุลมุ่งเป้าเรื่องความยั่งยืนในระยะยาว อาทิ อมาตยา เซน ให้ความสำคัญที่ลึกซึ้งกว่าเพียงการเติบโตทางเศรษฐกิจ คือมนุษย์ต้องมีความเป็นอยู่ที่ดีพอและอย่างมีศักดิ์ศรี ซึ่งหมายถึงมีสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิตอย่างเพียงพอ มีอิสรภาพในการเลือกอยู่เลือกใช้จากสิ่งที่มีอยู่ในสังคมและเศรษฐกิจที่มีความหลากหลายเพียงพอตลอดจนการมีมาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ความหมายของการเติบโต (Growth) ของอมาตยา เซน คลุมมิติการพัฒนาคุณภาพชีวิต และความสามารถของมนุษย์¹ แนวคิดความอยู่เย็นเป็นสุขเช่นนี้มีต่อเนื่องไม่ขาดสาย (เช่น Frey and Stutzer 2002; Myers, 2004; Zidanssek, 2007) (อ้างในอารี วิบูลย์พงศ์ และคณะ, 2553) ท่านเหล่านี้มีทัศนคติสอดคล้องกับ Munasinghe (1992) ว่าการพัฒนอยั่งยืน ความอยู่เย็นเป็นสุขของมนุษย์ไม่มุ่งเฉพาะเศรษฐกิจ

¹ ในหนังสือเรื่อง “Development as Freedom”, Oxford University Press, 1999 และปาฐกถา เรื่อง Capability and Development in the Contemporary World” 11 – 2 กรกฎาคม 2550, Royal Orchid Sheraton, กรุงเทพฯ. อ้างอิง Danny Yee, 2003 (dannyreviews.com/h/Development_Freedom.html (26 กุมภาพันธ์ 2555)

แต่ต้องรวมถึงผลกระทบของการพัฒนาเศรษฐกิจต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมในระยะยาวด้วย เมื่อการเติบโตซึ่งชี้ด้วย GDP หรือ GNP ไม่ใช่คำตอบสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืนระยะยาว ดัชนีชี้วัดใหม่จึงถูกนำเสนอโดยองค์กรต่างๆ อย่างมากมาย เริ่มจากการมีดัชนีชี้วัดพื้นฐาน คือ การเติบโตที่แท้จริง (Real Growth ซึ่งวัดจาก Real GDP) ประกอบกับการวัดระดับความยากจน และการกระจายตัวของรายได้ (วัดด้วย Lorenz Curve และสัมประสิทธิ์ Gini) แม้จะมีการใช้ดัชนีทั้ง 3 ตัวนี้แล้วก็ยังมีอาจเข้าใกล้เป้าหมายของการพัฒนาระยะยาวได้ การวัดภาวะการอยู่เย็นเป็นสุขจึงเป็นพัฒนาการที่ดีกว่า เช่น ดัชนี Human Development Index (HDI) ของ United Nations Development Programme (UNDP) ดัชนีวัดคุณภาพชีวิต (UNESCAP) ดัชนีวัดระดับการพัฒนาที่ยั่งยืน (UNCSD) ดัชนีโลกแห่งความสุขหรือ Happy Planet Index : HPI (New Economics Foundation) และความสุขมวลรวมประชาชาติหรือ GNH (ประเทศภูฏาน) ดัชนีเหล่านี้มีองค์ประกอบหรือดัชนีย่อยทั้งที่แตกต่างและทับซ้อนกัน ประเทศไทยมีการประเมินการพัฒนาย่างยั่งยืนเช่นกัน โดย สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้ใช้ “ดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย” อยู่ในปัจจุบัน ทั้งนี้ อารี วิบูลย์พงศ์ และคณะ (2553) พบว่า ความสมดุลในสังคมไทยอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างต่ำ โดยมีค่าดัชนีเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก ระหว่าง 2544 – 2549 เพียง 60.34 คะแนน (จาก 100) ในด้านเศรษฐกิจมีดัชนีสูงกว่าด้านสังคมและทรัพยากร สิ่งแวดล้อมเพียงเล็กน้อย (62 : 60 : 55) จึงเป็นที่มาของความกังวลที่จะต้องปรับสมดุลในการพัฒนาประเทศอย่างเร่งด่วน อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ในเชิงบวกและลบ จำเป็นต้องได้รับการวิเคราะห์เชิงประจักษ์ตามบริบทและสาเหตุของการขาดสมดุลของประเทศเพื่อประโยชน์ต่อการวางแผนปรับโครงสร้างให้เข้าสู่ความสมดุล

เช่นเดียวกับประเทศอื่นๆ สาเหตุของการพัฒนาที่ไม่สมดุลของประเทศไทยตลอด 4 ทศวรรษที่ผ่านมา เริ่มจากแนวคิดที่มุ่งพัฒนาเศรษฐกิจเสรีนิยมหรือทุนนิยมเพื่อสร้างการเติบโตและความมั่งคั่ง โดยละเลยความมีเสถียรภาพ และความยั่งยืนในระยะยาว ซึ่งควรได้มาจากความสามารถในการพึ่งตนเองในด้านเทคโนโลยี ทรัพยากร คุณภาพของคน ความเสมอภาคของคนในสังคม ตลอดจนความเป็นธรรมในการแบ่งสรรปัจจัย ทรัพยากรและผลผลิต เพื่อจัดความขัดแย้งและเป็นที่มาของความสุขของคนในสังคม ทั้งนี้ อยู่ภายใต้กรอบการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อความยั่งยืนในระยะยาว (อารี วิบูลย์พงศ์ และคณะ, 2553; คลังปัญญาไทย, 2555)

เพื่อเป็นกลไกในการสร้างความสมดุลระหว่างทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม และทุนทรัพยากร สิ่งแวดล้อม โดยเสริมขีดความสามารถของประเทศให้แข่งขันได้ในยุคโลกาภิวัตน์ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้กำหนดในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 เน้นการเติบโตแบบยั่งยืน ภายใต้การบริหารตามวิถีปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีเป้าหมายการพัฒนาให้โครงสร้างเศรษฐกิจมีความสมดุลและยั่งยืน ประกอบด้วยเป้าหมายด้านผลิตภาพ และประสิทธิภาพเพื่อความสามารถในการแข่งขัน เป้าหมาย ความสมดุล ระหว่างภาคเศรษฐกิจในประเทศและการค้าระหว่างประเทศ ระหว่างสาขาการผลิตและระหว่างขนาดวิสาหกิจ และความมีเสถียรภาพด้านการเงิน จากแผนพัฒนาฯ ฉบับนี้สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้ให้ความสำคัญต่อยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้สมดุลและยั่งยืนบนพื้นฐานความรู้และความเป็นไทยของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และได้ให้ความสำคัญกับการค้นหา **คุณภาพใหม่** บนฐานศักยภาพที่สามารถพึ่งตนเองได้สูงสุดตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง 3 ระดับ (ครอบครัว ชุมชน โครงข่ายการค้าระดับประเทศ) ด้วยเหตุนี้สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติจึงได้จัดให้มีโครงการวิจัยเชิงบูรณาการขึ้นในหัวเรื่อง “เศรษฐกิจสมดุลใหม่ ความสมดุลทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมสู่การพัฒนาที่มั่นคงและยั่งยืน” (คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่).

2554) และด้วยความจำเป็นที่ประเทศจะต้องแก้ไขปัญหาความสมดุลนี้เองในปีนี้นักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ได้กำหนด 2 แผนงานวิจัย เพื่อส่งเสริมการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคม ประจำปี 2555 คือ (1) แผนงานวิจัยการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้สมดุลพึ่งตนเองและแข่งขันได้ และ (2) แผนงานวิจัยการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2555) บทความนี้ นำเสนอ (1) การประยุกต์ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์จุลภาคเพื่ออธิบายดุลยภาพใหม่ในการผลิตและการบริโภค ภายใต้เงื่อนไขใหม่คือ การผลิตและการบริโภคตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง (2) สถานการณ์ความไม่สมดุลของประเทศไทย และแนวยุทธศาสตร์หลักในการขับเคลื่อนประเทศไปสู่ความสมดุล โดยในส่วนหลังนี้เรียบเรียงมาจาก งานวิจัยเรื่อง “เศรษฐกิจสมดุลใหม่ ความสมดุลทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมสู่การพัฒนาที่มั่นคงและยั่งยืน” ช่างต้น

2. เศรษฐกิจพอเพียง: ปรัชญานำทางสู่ความสมดุล

เป็นที่ประจักษ์ว่า “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางปฏิบัติอันทรงคุณค่าของการพัฒนาซึ่งได้รับการเผยแพร่ไปยังนานาประเทศโดยองค์การสหประชาชาติ เนื่องด้วยเป็นแนวทางที่มีลักษณะเป็นองค์รวมเน้นความสมดุลและยั่งยืนภายใต้หลักการของความพอประมาณและการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่จะต้านทานและลดผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงต่างๆ อย่างรวดเร็วอันเนื่องจากกระแสโลกาภิวัตน์² ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นกรอบแนวคิดและทิศทางของการพัฒนาระบบเศรษฐกิจที่บรรจุอยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ฉบับที่ 9 เป็นต้นมา โดยเฉพาะในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ซึ่งมุ่งการพัฒนาที่สมดุลยั่งยืนและมีภูมิคุ้มกันเพื่อความอยู่ดีมีสุขของสังคม

หลักการสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียงคือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผลและการสร้างภูมิคุ้มกัน โดยนำศาสตร์ต่างๆ มาใช้ในการวางแผน และดำเนินการทุกขั้นตอนภายใต้เงื่อนไขกำกับด้านคุณธรรม และความเพียรที่จะแสวงหาความรู้ ซึ่งทั้งสองเงื่อนไขเป็นสิ่งจำเป็นต้องมีเป็นพื้นฐานสำคัญของการตัดสินใจวางแผนและดำเนินการ เพื่อผู้ปฏิบัติมีความซื่อสัตย์และอดทน พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านวัตถุ สังคม และสิ่งแวดล้อม อภิชาติ พันธ์เสน (2554) กล่าวว่า กระบวนการของหลักเศรษฐกิจพอเพียงจะให้ผลลัพธ์มากกว่าความสุขมวลรวมประชาชาติ (GNH) เพราะก่อให้เกิด “ประโยชน์สุข” คือ นอกจากความสุขที่เกิดแก่ผู้สร้างแล้วยังให้ประโยชน์เพื่อความสุขต่อทุกชีวิตและสรรพสิ่งที่อยู่รอบข้างด้วย³ การสร้างประโยชน์สุขจึงเป็นการผลิต การบริโภค การบริการ และดำเนินการของผู้คนให้สามารถแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมไทย อันเป็นผลพวงจากการพัฒนาตามระบบทุนนิยม และความโลภของมนุษย์ที่เชื่อว่ายิ่งได้มากก็ยิ่งดี

เป็นที่เชื่อมั่นว่าแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสามารถปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางสังคมของชุมชนให้ดีขึ้นได้ โดยอาศัยปัจจัย 2 อย่างคือ (1) การผลิตจะต้องมีความสัมพันธ์กันระหว่างปริมาณผลผลิตและการบริโภค และ (2) ชุมชนจะต้องมีความสามารถในการจัดการทรัพยากรของตนเอง เป็นแนวคิดเพื่อคงไว้ซึ่งทฤษฎีของการพัฒนาที่ยั่งยืน ทฤษฎีนี้เป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิตซึ่งอยู่ระหว่าง สังคมระดับท้องถิ่นและตลอดระดับสากล (วิกิพีเดีย สารานุกรม, 2555) โดยมีปัจจัยแรกเป็นพื้นฐานตั้งแต่ระดับปัจเจก (ผู้ผลิต ผู้บริโภค) ถึงระดับตลาด (ผลิตผลหรือ

² เนื้อความส่วนหนึ่งของคำกล่าวถวายคำสดุดีแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโดยนายโคฟี อันนัน ให้โอกาสถวายรางวัล

“ความสำเร็จสูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์” 26 พฤษภาคม 2549

³ อภิชาติ พันธ์เสน เชื่อว่าเศรษฐกิจพอเพียงมีความสมบูรณ์ในเนื้อหาและสาระ แต่ประเทศไทยไม่อาจก้าวไกลไปได้เท่ากับการใช้แนวคิด GNH ของประเทศภูฏาน เพราะขาดธรรมรัฐในประเทศไทย

ผลิตภัณฑ์ชนิดเดียว) และระหว่างตลาดของผลิตภัณฑ์ทุกชนิด ซึ่งเชื่อมโยงกันผ่านการใช้ทรัพยากรและความพึงพอใจในการบริโภค อย่างไรก็ตาม อารี วิบูลย์พงศ์ และคณะ (2553) ได้ขยายความสำหรับปัจจัยข้อแรกว่าเมื่อความสัมพันธ์ระหว่างการผลิตและการบริโภคภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงจะเป็นการสร้างดุลยภาพใหม่ที่นำไปสู่ “เศรษฐกิจสมดุลใหม่” ในที่สุด

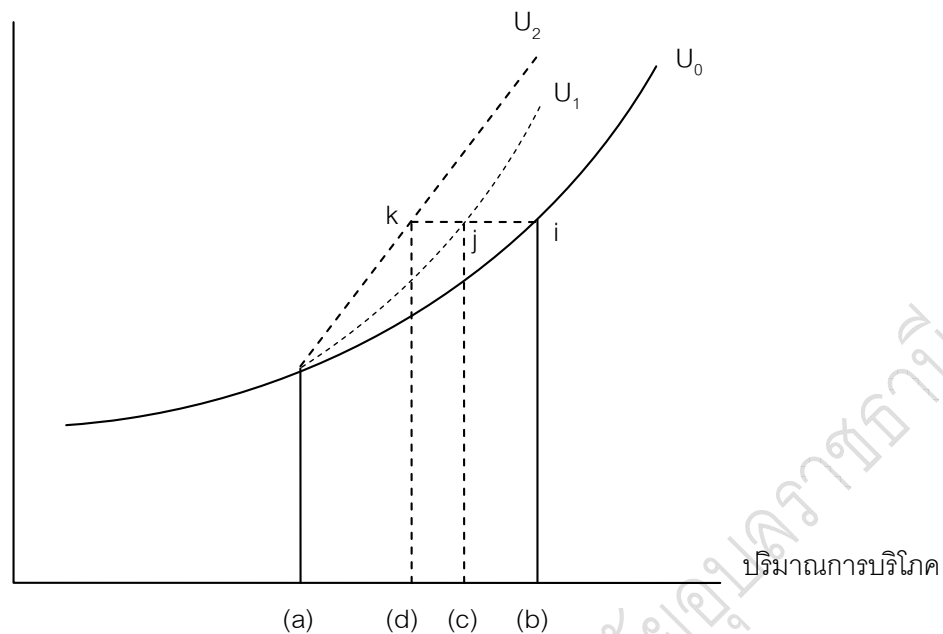
3. กรอบแนวคิดและทฤษฎี

ในภาพใหญ่ระดับมหภาค เศรษฐกิจสมดุล หมายถึง ความสมดุลระหว่าง 3 มิติ คือ เศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ซึ่งทั้ง 3 มิติมีความสัมพันธ์ต่อกันอย่างแยกไม่ออก ความสุขเป็นจุดเริ่มต้นที่มนุษย์แสวงหาและมักได้จากปัจจัยภายนอกกายเป็นหลัก ด้วยเหตุนี้แม้จะมีความพอใจเป็นจุดเริ่มต้น แต่เศรษฐกิจกลับเป็นมิติเริ่มต้นของกระบวนการใช้ทรัพยากรเพื่อการผลิตซึ่งในที่สุดส่งผลต่อการเหลืออยู่ของทรัพยากร และความเสื่อมถอยของสภาพสิ่งแวดล้อม การเติบโตทางเศรษฐกิจที่ขาดการป้องกันผลด้านลบจึงได้สร้างปัญหาด้านสังคมและเป็นที่มาของความอยู่เย็นเป็นสุขของสังคมที่ตกต่ำลง

การพัฒนาที่ยั่งยืนนั้นคำนึงถึงการตอบสนองความจำเป็นของคนในรุ่นปัจจุบันโดยไม่ลดทอนความสามารถในการตอบสนองความจำเป็นของคนรุ่นต่อไปในอนาคตดังที่กล่าวไว้ใน Brundtland Report (http://en.wikisource.org/wiki/Brundtland_Report) และในอนาคตเมื่อประชากรขยายตัวอย่างต่อเนื่อง ความต้องการบริโภคโดยรวมไม่มีโอกาสลดลงได้ (เช่นเดียวกับการใช้ทรัพยากรที่เหลืออยู่ จะไม่มีโอกาสเพิ่มขึ้น หากพฤติกรรมของมนุษย์ยังเดินไปในทิศทางเดิม) คำถามคือทำอย่างไรจึงจะให้จุดเล็กที่สุดของสังคมมนุษย์ (คือระดับปัจเจก) ร่วมกันชะลอการเพิ่มเหล่านี้ได้ด้วยวิธีพอเพียง ปัจเจกสามารถลดการบริโภคลงโดยยังคงรักษาระดับความพอใจ (สุขใจหรืออรรถประโยชน์) ได้เมื่อเชื่อว่ามนุษย์ให้ความสำคัญต่อคุณค่าของการปรารถนาช่วยผู้อื่นอันเป็นการตอบสนองความพอใจของตนเองตามแบบของมาสโลว์ เมื่อมนุษย์มีระดับคุณธรรมที่สูงขึ้น (อภิชัย พันธเสน, 2554) เมื่ออิงแนวคิดเส้นอรรถประโยชน์ตามทฤษฎีนีโอคลาสสิก แต่ปรับด้วยฐานคิดเศรษฐกิจพอเพียง (ซึ่ง อภิชัย พันธเสน เรียกว่า “ทฤษฎีว่าด้วยอรรถ”) มนุษย์สามารถรักษาระดับความพอใจ (Utility) เดิมได้โดยลดการบริโภคลงเพื่อการแบ่งปัน (อารี วิบูลย์พงศ์, 2554)⁴ ดังภาพที่ 1 เส้นอรรถประโยชน์ของปัจเจกซึ่งการบริโภคพันธระดับความจำเป็นขั้นพื้นฐาน (a) จะยกตัวขึ้นจากเส้น u_0 ไปตามเส้น u_1 เพราะปัจเจกยังสามารถรักษาระดับความพอใจที่ i เมื่อบริโภคปริมาณ (b) ได้เท่ากับที่ลดการบริโภคเหลือปริมาณ (c) และบางคนอาจลดการบริโภคได้จนเหลือปริมาณ (d) คือ มีความพอใจในระดับ $i = j = k$ ความพอใจในระดับที่เท่ากันนี้การบริโภคที่ (c) และ (d) ถือได้ว่าเป็นการบริโภคอย่างมีประสิทธิภาพและจะเกิดขึ้นได้เมื่อถูกปมเพาะให้มีวิธีการบริโภคอย่างพอเพียง โดยไม่จำเป็นต้องบริโภคตามกระแสนิยม

⁴ อารี วิบูลย์พงศ์, 2554 “ความสุขจากความเอื้ออาทร : แนวคิดและหลักฐานเชิงประจักษ์ (ข้อเสนอโครงการ) สกว.

อรรถประโยชน์ (ความสุข)

ภาพที่ 1 ลักษณะเส้นอรรถประโยชน์เปลี่ยนไปเห็นคุณค่าจากการอนุรักษ์เพื่ออนาคต
(ดัดแปลงจาก อารี วิบูลย์พงศ์, 2554)

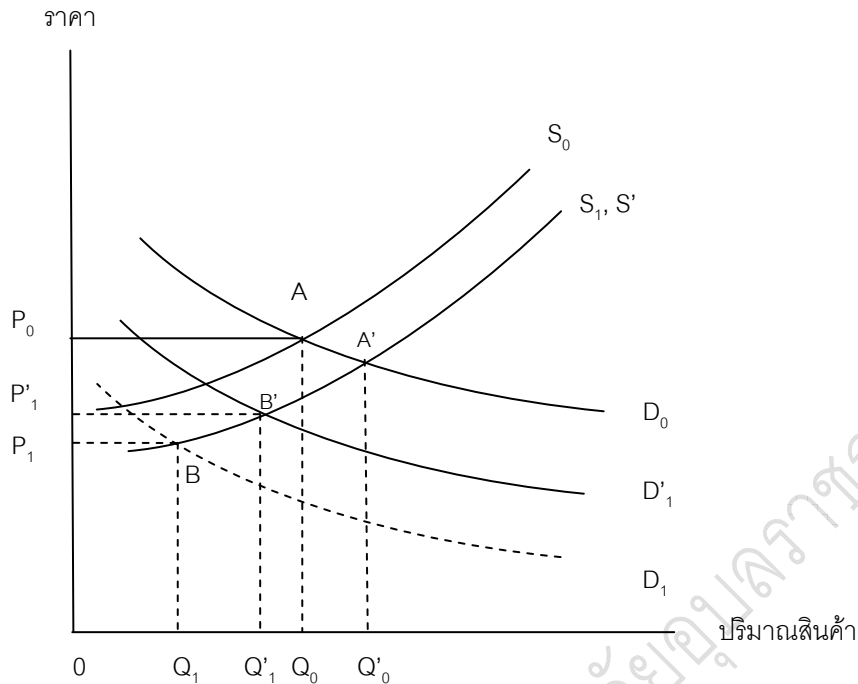
ในด้านการผลิต บัณฑิตหรือผู้ผลิตแต่ละคน (แต่ละบริษัท) ในโลกของการแข่งขันต่างแสวงหากำไรเพื่อประโยชน์ส่วนตน โดยใช้กลยุทธ์น่านน้ำสีแดง (Red Ocean) หรือแม้แต่ว่าจะพัฒนามาเป็นการใช้กลยุทธ์น่านน้ำสีน้ำเงิน (Blue Ocean Strategy) ซึ่งพยายามสร้างอุปสงค์ใหม่แทนการแข่งขันแบบห้ำหั่นกันระหว่างคู่แข่งดังเช่น การใช้กลยุทธ์ Red Ocean อย่างไรก็ตาม ภายใต้กลยุทธ์ Blue Ocean มนุษย์จะถูกเร้าให้บริโภคเกินความจำเป็น ซึ่ง Joseph Stiglitz (อ้างโดยสีลาภรณ์ บัวสาย, 2552) เห็นว่าการผลิตเช่นนี้เป็นการกระตุ้นความโลภ และความเห็นแก่ตัว ถ้ามนุษย์ใช้เวลาและทรัพยากรไปผลิตเพื่อการแข่งขัน (Production for Sharing) จะสร้าง “ประโยชน์สุข” ได้มากกว่า ซึ่งหมายถึงการแบ่งปันให้แก่คนรุ่นต่อไปในอนาคต และการแบ่งปันในยุคปัจจุบันด้วย ซึ่งย่อมมีส่วนประหยัการใช้ทรัพยากรที่ถูกนำมาใช้สร้างสิ่งเดียวกัน แนวคิดนี้ก้าวพ้นการคิดของกลยุทธ์น่านน้ำสีขาว (White Ocean) แนวคิดการผลิตตามวิถีพอเพียงที่มีการพัฒนาขึ้นในสภาอุตสาหกรรมไทย จุดประกายโดยวิระชัย วงศ์บุญสิน และดำเนินการวิจัยโดย อนุรักษ์ สุวรรณการ พิเศษ วงศ์ และไพฑิณ ผลิตวาทีศรี (2553) ในโครงการ “การสร้างมาตรฐานความคุ้มค่าเงินตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง” คือการผลิตเพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพคุ้มค่าแต่ไม่เกินความจำเป็นของการใช้งานหรือการบริโภค ซึ่งจะช่วยลดการใช้ทรัพยากรลงเหลือเท่าที่จำเป็น เช่น การผลิตรองเท้านักเรียนให้คุณภาพคงทน 2 ปี แต่ความจำเป็นในการใช้มีเพียง 1 ปีเท่านั้น นอกจากนี้การผลิตอย่างพอเพียงยังหมายถึง ประเด็นอื่นๆ ด้วยรวมถึงการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมและลดต้นทุนด้วยการลดการใช้และการนำกลับมาใช้ (Reduce Reuse/Recycle) โดยผู้ผลิตไม่เน้นการสร้างอุปสงค์ (Demand Creation) หรือการจูงใจให้ผู้บริโภคตามกระแสนิยม

เมื่อผนวกด้านผู้บริโภค และผู้ผลิตเข้าด้วยกัน ตลาดของสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่ปรับตัวตามแนวคิดความพอเพียง จะกลายเป็นดุลยภาพใหม่ที่จะเป็นกลไก เพื่อสร้าง “เศรษฐกิจที่สมดุล” ซึ่งอธิบายได้ด้วยวิธีวิเคราะห์ดุลยภาพเฉพาะส่วน (Partial Equilibrium) หรือวิเคราะห์ดุลยภาพทั่วไป (General Equilibrium) การ

อธิบายด้วยวิธีแรกโดยประยุกต์หลักเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักการกำกับ เพื่อแสดงให้เห็นว่าประโยชน์สุขเกิดขึ้นได้อย่างไร ดังภาพที่ 2 อรรถประโยชน์ u_0 และ u_1 จากภาพที่ 1 เป็นความพึงพอใจที่กำกับเส้นอุปสงค์ของตลาดคือ D_0 และ D_1 ตามลำดับ และเมื่อการผลิตตามวิถีพอเพียง สามารถลดความสิ้นเปลือง (รวมทั้งของเสีย) จะได้ผลผลิตมากขึ้น ณ ระดับต้นทุนเท่าเดิม (หรืออีกนัยหนึ่ง ณ ระดับผลผลิตเท่าเดิมสามารถผลิตได้ด้วยทรัพยากรที่ประหยัดกว่า) ทำให้เส้นอุปทานของผลผลิต S_0 ขยับมาอยู่ที่เส้น S_1 และเกิดดุลยภาพใหม่ โดยขอเรียกว่า “ดุลยภาพอย่างพอเพียง” ปริมาณสินค้าที่ซื้อขายอยู่ที่ระดับต่ำลงในราคาที่ต่ำลงด้วย (Q_1 และ P_1) ปรากฏการณ์เช่นนี้ไม่อาจเกิดขึ้นได้ในทฤษฎีกระแสหลัก เพราะในทฤษฎีกระแสหลักซึ่งผู้ซื้อผู้ขายมีพฤติกรรมแบบดั้งเดิมนั้น เมื่อใดก็ตามที่มีสินค้าผลิตออกมาจำนวนมากเกินไป ผู้ขายจะพยายามขายสินค้าให้หมดด้วยการลดราคาลง เป็นเหตุให้คนซื้อกลุ่มเดิมมีการซื้อจำนวนมากขึ้นเพราะราคาถูก แม้จะซื้อเกินความจำเป็นก็ตามและคนที่ไม่เคยซื้อก็เข้ามาซื้อด้วย ทำให้ปริมาณซื้อขายทั้งหมดอยู่ที่ Q_0 (ในทางตรงข้าม ถ้าสินค้ามีน้อย และความต้องการยังเท่าเดิมคือ D_0 ราคาที่สูงขึ้นทำให้ผู้บริโภคบางส่วนไม่มีโอกาสได้บริโภคสินค้านี้ แม้จะเป็นสินค้าที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ เช่น อาหารประเภทโปรตีน)

ใน “ดุลยภาพอย่างพอเพียง” ผู้ผลิตไม่ได้สูญเสียประโยชน์ แม้ราคาจะต่ำลง ส่วนหนึ่งเพราะต้นทุนการผลิตลดลง อีกส่วนหนึ่งเกิดจากการตัดความโลภ (ลดกำไรปกติ) จึงไม่จำเป็นต้องมีส่วนเกินของผู้ผลิต (Producer Surplus) มากตามที่เคยได้รับ (ดังที่อธิบายในทฤษฎีกระแสหลัก) (ส่วนเกินของผู้ผลิตอาจไม่ลดลงเสมอไป) ในด้านผู้บริโภค การที่ราคาลดลง ทำให้ผู้บริโภคที่อดีตไม่มีโอกาสเข้าถึง (เช่น อาหารโปรตีน) กลับเข้าถึงและสามารถบริโภคได้และยกความต้องการทั้งหมดขึ้นไปเป็น D_1 และราคาสูงขึ้นเป็น P_1 และปริมาณความต้องการรวมอยู่ที่ Q_1 ส่วนเกินของผู้บริโภคโดยรวม (Consumer Surplus) (ที่เพิ่มขึ้นหลังจากดุลยภาพกระแสหลักเปลี่ยนเป็นดุลยภาพอย่างพอเพียง) ที่จุด B' ส่วนหนึ่งเป็นการโอนมาจากส่วนเกินของผู้ผลิต และอีกส่วนหนึ่งจากผู้บริโภคอย่างพอเพียงที่ลดการบริโภคจากระดับ (b) สู่ระดับ (c) ในภาพที่ 1 ทำให้ผู้บริโภคที่บริโภคต่ำกว่าระดับ (a) มีโอกาสได้บริโภคด้วย⁵ ทรัพยากรทั้งหมดที่ประหยัดได้ คือ ส่วนที่ต้องนำไปใช้ในการผลิตสินค้าในปริมาณ Q_1 Q_0

⁵ จินตนาการใหม่ว่า ผู้บริโภคกลุ่มเดิมไม่ปรับเปลี่ยนพฤติกรรม และยังคงบริโภคตามเส้น D_0 ในขณะที่การผลิตมีต้นทุนลดลงเป็นเส้น S_1 ราคาที่ถูกลงทำให้การบริโภคสูงขึ้นไปที่ Q_0 และเมื่อเปรียบเทียบกับสถานการณ์พอเพียงการประหยัดทรัพยากรจะเกิดขึ้นจากการลดการผลิตจาก Q_0 เป็น Q_1 จินตนาการนี้ให้ภาพประโยชน์สุขที่เกิดจากการผลิตและการบริโภคอย่างพอเพียงได้ดียิ่งขึ้นและการปฏิบัติตามวิถีพอเพียงสูงขึ้น (เช่น บริโภคในระดับเข้าใกล้จุด (a) มากยิ่งขึ้น) จะยิ่งมีประโยชน์สุขให้เพิ่มขึ้นตามไปด้วย

ภาพที่ 2 ดุลยภาพแบบพอเพียงกับการประหยัทรัพยากร

(1) A คือ ดุลยภาพในตลาดกระแสหลัก เมื่อ S_0 และ D_0 เป็นอุปทานและอุปสงค์ในตลาดกระแสหลัก B คือ ดุลยภาพแบบพอเพียง เมื่อ S_1 คือ การผลิตแบบพอเพียง และ D_1 คือ การบริโภคแบบพอเพียงของคนกลุ่มเดิมและเพิ่มเป็น D'_1 เมื่อรวมผู้บริโภคกลุ่มด้อยโอกาสด้วยบางส่วน (2) A' คือ ดุลยภาพที่เกิดขึ้นในตลาดกระแสหลัก เมื่อต้นทุนการผลิตบังเอิญลดลงด้วยราคาวัตถุดิบ (S'_1) ดุลยภาพกระแสหลักทำให้เกิดการบริโภคเกินความจำเป็นยิ่งขึ้น (จากคนกลุ่มเดิม)

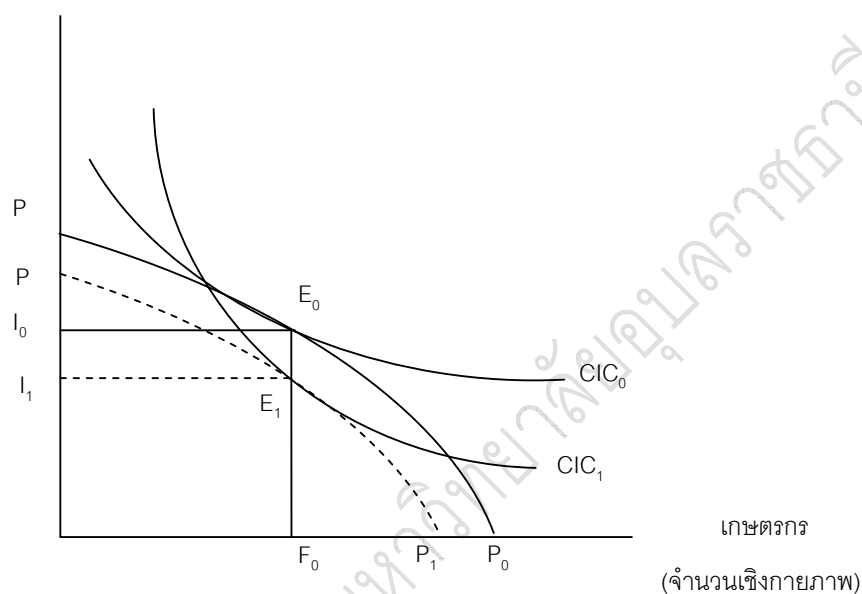
ผลสุทธจากการผลิตและการบริโภคอย่างพอเพียงที่แสดงด้วยการวิเคราะห์ดุลยภาพเฉพาะส่วน (Partial Equilibrium) อาจสรุปกว้างๆ ได้ว่า ประการแรกประชากรโลกส่วนหนึ่งที่บริโภคได้ต่ำกว่าระดับความจำเป็น (จุด a ในภาพที่ 1) มีโอกาสเข้าถึง การดำรงชีพขั้นพื้นฐานมากขึ้น โดยผู้บริโภคที่มีสถานะทางเศรษฐกิจที่ดียังคงมีความพึงพอใจเท่าเดิม เนื่องจากความพอใจส่วนหนึ่งมาจากความสุขจากการแบ่งปัน ประการที่สอง ผู้ผลิตมีความสุขจากการผลิตเพื่อแบ่งปัน และได้รับผลตอบแทนตามต้นทุนที่เกิดขึ้น ประการที่สาม สามารถประหยัทรัพยากรของชุมชน (หรือของโลก) จำนวนหนึ่งเพื่ออนาคต ผลสุทธิทั้ง 3 ประการ จะเกิดขึ้นได้เมื่อทั้งผู้ผลิต – ผู้บริโภคดำเนินตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง และภายใต้สังคมธรรมรัฐ ซึ่งทำให้ระบบตลาดขับเคลื่อนด้วยความรู้และปัญญา อย่างไรก็ตามเป็นที่ยอมรับว่า เงื่อนไขทั้ง 3 ส่วนนี้เกิดเองได้ยาก จึงเป็นหน้าที่ของภาครัฐที่จะต้องกำหนดยุทธศาสตร์ และมาตรการที่จำเป็น เพื่อกำกับให้การบริหารประเทศเป็นไปในทิศทางเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งจะนำเสนอในหัวข้อต่อไป

ในระดับมหภาค การวิเคราะห์ด้วยดุลยภาพทั่วไป (General Equilibrium) ชี้ให้เห็นว่า การจำกัดการใช้ทรัพยากรโดยนโยบายของรัฐ (หรือโดยสมัครใจ รวมถึงการผลิตด้วยเทคโนโลยีที่เหมาะสมและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม) ลดผลผลิตรวมของประเทศลงทั้งภาคเกษตรและภาคอื่นนอกเกษตร (อุตสาหกรรมและบริการ) จากเส้นการผลิตเดิม (Production Possibility/ Transformation Curve: PP_0 เป็น PP_1 ถ้าผู้บริโภคทั้งหมดในประเทศมีพฤติกรรมการบริโภคกระแสหลัก ความพอใจรวมจากการบริโภค (Community Indifference Curve: CIC_0) จะต้องลดลง เพราะมีสินค้าให้บริโภคน้อยลง (จินตนาการว่า CIC_0 จะยับต่ำลงมาแบบขนานกับ CIC_0 เดิม และบริโภค

สินค้าเกษตรและสินค้าอื่นๆ น้อยลง) ในกรณีที่ผู้บริโภคปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เช่น บริโภคสินค้าเกษตร ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสิ่งจำเป็นเท่าเดิมแต่ลดละสินค้าอื่นๆ บางส่วนที่เกินความจำเป็น เส้นความพอใจรวมจะเปลี่ยนแปลงไปดังเช่น CIC_1 (ซึ่งในกรณีนี้ตัดกับ CIC_0 ได้ เพราะพฤติกรรมต่างกัน) โดยมีระดับความพอใจเท่ากับ CIC_0 ได้

(จำนวนเชิงกายภาพ)

อุตสาหกรรมและบริการ

ภาพที่ 3 การประหยัดทรัพยากรเมื่อมีการผลิตและการบริโภคอย่างพอเพียงในกรอบการวิเคราะห์ดุลยภาพทั่วไป

CIC_0 = Community Indifference Curve เมื่อมีการบริโภคกระแสหลัก, CIC_1 = Community Indifference Curve เมื่อมีการบริโภคพอเพียง ไม่จำเป็นต้องบริโภคสินค้าอุตสาหกรรมมากนัก เช่น ลดการเปลี่ยนรองเท้า เสื้อผ้าบ่อยๆ ลดการใช้น้ำมัน เป็นต้น, PP_0 = Production Possibility Curve ปัจจุบัน, PP_1 = Production Possibility Curve เมื่อจำกัดการให้ทรัพยากรการผลิตยังคงใช้เทคโนโลยีเดิม หรือจำกัดทรัพยากรและใช้เทคโนโลยีใหม่สีเขียว, E_0 = ดุลยภาพการผลิตและการบริโภคภาคเกษตร และภาคอื่นๆ, E_1 = ดุลยภาพการผลิตและการบริโภคแบบพอเพียง ซึ่ง $CIC_1 = CIC_0$ คือ ให้ระดับความพึงพอใจแก่สังคมโดยรวมเท่าเดิม

ราคาโดยเปรียบเทียบของสินค้าเกษตรกับสินค้าอื่น (Term of Trade) ที่ E_1 แสดงว่า สินค้าส่งออกเกษตรถูกลง ในขณะที่สินค้าจำเป็นต้องการดำรงชีพ (เกษตร) สูงขึ้น โดยเปรียบเทียบกับตลาดกระแสหลักที่ดุลยภาพ E_0 การเปลี่ยนแปลงนี้จะมีผลถ่ายโอนของทรัพยากรและแรงงานให้ภาคเกษตรมากขึ้น เศรษฐกิจประเทศไทยจึงหันมาให้ความสำคัญกับภาคเกษตรมากขึ้น แต่ทั้งนี้ก็มีข้อสมมติว่ามีการใช้เทคโนโลยีอย่างพอเพียงด้วย สำหรับงานวิจัยเชิงประจักษ์เพื่อศึกษาและวางแผนเชิงปริมาณสำหรับภาคเศรษฐกิจต่างๆ ของประเทศ

โดยรวมปัจจัยเงื่อนไขทางสังคม สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียงสามารถใช้แบบจำลอง Computation General Equilibrium โดยใช้ข้อมูลจาก Social Accounting Matrix หรือ วิเคราะห์ด้วยตารางการวางแผนเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy Matrix : SEM ดูจาก อารี วิบูลย์พงศ์และคณะ 2553: 286-298)

4. ยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

จากแนวคิดเชิงทฤษฎีข้างต้นที่แสดงว่า สังคมสามารถประหยัดทรัพยากรได้และสร้างประโยชน์สุขได้ ด้วยการจำกัดการบริโภคและการผลิตให้อยู่ในขอบเขตที่มีเหตุผล แม้จะยังไม่มีข้อมูลเพียงพอสำหรับการวิเคราะห์เชิงประจักษ์ แต่การขับเคลื่อนจากสภาวะที่ขาดความสมดุล ต้องอาศัยทิศทางที่ถูกต้อง ในหัวข้อนี้จึงยกผลการศึกษางานบางส่วนจากงานวิจัย “โครงการวิจัยเชิงบูรณาการเศรษฐกิจสมดุลใหม่ ความสมดุลทางเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมสู่การพัฒนาที่มั่นคงและยั่งยืน” เพื่อบอกเล่าได้สถานการณ์ความสมดุลของสังคมไทยและจากการใช้แนวคิดเชิงทฤษฎีข้างต้นเป็นฐานเพื่อจัดทำยุทธศาสตร์หลักโดยกำหนดเป้าหมายและเงื่อนไขหลักที่ภาครัฐ จำเป็นต้องดำเนินการเป็นภาคบังคับ ควบคู่ไปกับการส่งเสริมให้ประชาชนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมจากความไม่พอเพียงให้เป็นผู้บริโภคพอเพียงและผู้ผลิตพอเพียง

4.1 ระดับความสมดุลในสังคมไทยและสาเหตุ

ความสมดุลที่พิจารณาจาก 3 มิติ (เศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม) ของไทยในช่วงระยะเวลา 2546–2549 เฉลี่ยที่ 60.3 นั้น คำนวณจาก 25 องค์ประกอบของ “ดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกับของสังคม” และพบว่า ในด้านเศรษฐกิจมีคะแนนเฉลี่ยสูงที่สุด (คือ 62 คะแนน) รองลงมาคือ ด้านสังคม (60 คะแนน) และด้านสิ่งแวดล้อมมีคะแนนต่ำมาก (55 คะแนน) สังคมไทยมีจุดอ่อนในระดับชุมชนและครอบครัว (55–58 คะแนน) แต่การมีหลักประกันในอาชีพและความปลอดภัยในการทำงานอยู่ในเกณฑ์ที่ต่ำมาก (30 คะแนน) และเมื่อเปรียบเทียบกับต่างประเทศด้วยดัชนีความสุข (HDI) ในปี 2550 ประเทศไทยอยู่ในอันดับ 78 จาก 177 ประเทศ แต่ในปี 2554 ลดลงอยู่อันดับ 103 (UNDP, 2011) ความไม่สมดุลในภาคเศรษฐกิจเห็นได้ชัดจากสัดส่วนของผลผลิตภาคเกษตร : อุตสาหกรรม : ภาคบริการ (9 : 41 : 50) ในขณะที่ผลลัพธ์คือ สัดส่วนการใช้แรงงานเป็น 39 : 22 : 39 และรายได้ในส่วนของการจ้าง มีสัดส่วน 17 : 32 : 51 (ภาพที่ 4) ความไม่สมดุลนี้เกิดจากสาเหตุซึ่งประกอบด้วย ปัจจัยนำเข้าอันได้แก่ การใช้ทรัพยากรธรรมชาติ การใช้ทุนและทรัพยากรมนุษย์ รวมทั้งระดับเทคโนโลยี แต่ที่สำคัญคือ กระบวนการที่หย่อนประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพจากการขับเคลื่อนด้วยนโยบายและการจัดการภาครัฐและการมีส่วนร่วมน้อยของประชาชน เป็นปัจจัยเหตุแห่งความไม่สมดุลของสังคมไทย ในงานชิ้นนี้อารี วิบูลย์พงศ์และคณะ (2553) ได้จัดเวทีระดมความคิดเห็นจาก 4 ภูมิภาครวม 8 ครั้งได้ข้อสรุปถึงสาเหตุความไม่สมดุลโดยเห็นว่า เป็นความไม่สมดุลระหว่างภาคเศรษฐกิจระบบทุนนิยมและเศรษฐกิจพึ่งพาศักยภาพของตนเอง ทั้งนี้ในภาคเกษตรเป็นภาคซึ่งผลผลิตมีมูลค่าน้อย การกระจายทุน (เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม) ไม่เท่าเทียมกันและถูกใช้อย่างไม่เหมาะสม ในด้านทรัพยากรมนุษย์เกิดจากพื้นฐานการศึกษาและขาดความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงในกระแสโลกาภิวัตน์ ประเทศไทยมีกฎหมายที่ล้ำสมัยและภาคการเมืองไม่โปรงใสและขาดเสถียรภาพ เวทีทุกภาคให้ความสำคัญต่อการรื้อรื้อนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติในทุกระดับโดยเน้นการศึกษา การปลูกจิตสำนึกที่ดีเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และกำหนดนโยบายเศรษฐกิจโดยลดการพึ่งพาต่างประเทศ สร้างระบบบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนสังคมและยึดในด้านเศรษฐกิจได้เน้นการสร้าง ความมั่นคงทางอาชีพ โดยเฉพาะภาคเกษตร

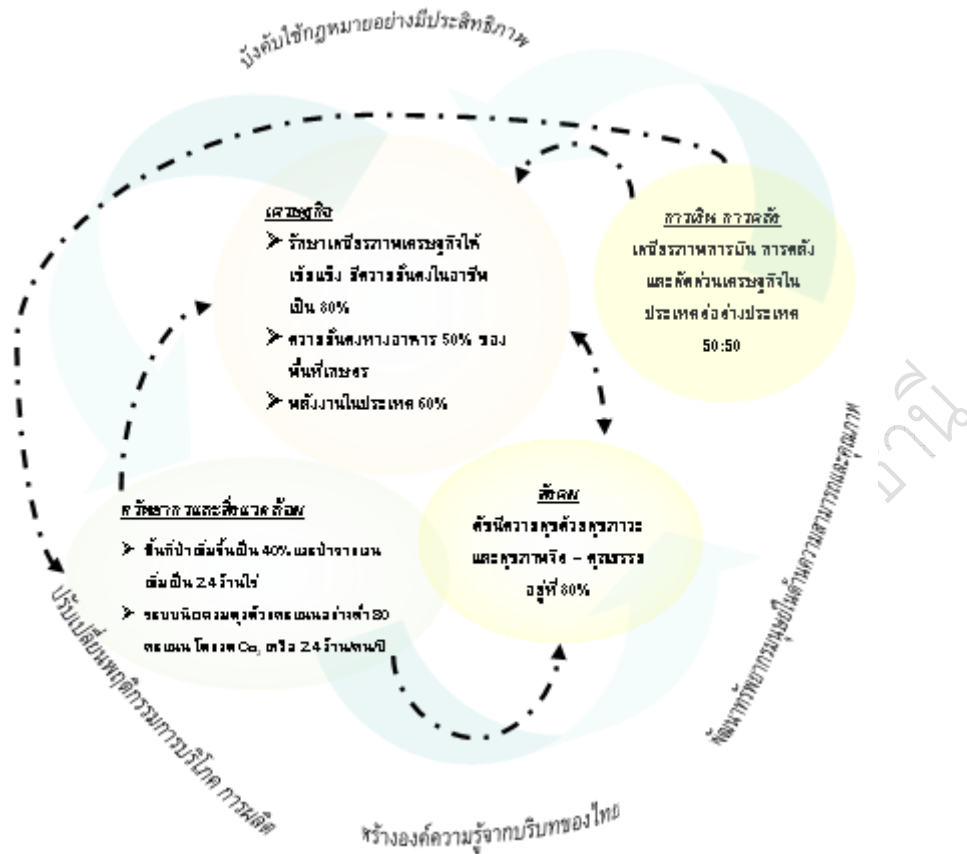
ที่มา : อารีย์ วิบูลย์พงษ์เลิศ คณะ 2553

ยุทธศาสตร์และมาตรการ ซึ่งได้นำเสนอไว้ในรายงาน “เศรษฐกิจสมดุลใหม่ ความสมดุลทางเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม” ผู้การพัฒนามั่นคงและยั่งยืน” สร้างขึ้นโดยมีแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นฐานคิด เป็นหลักเกณฑ์การสร้างสมดุลที่แตกต่างไปจากแนวคิดเศรษฐกิจกระแสหลัก แม้ว่ามุมมองของสมดุล ของทั้งสองกระแสจะมีความเหมือนกันในด้านคุณภาพ ซึ่งมีลักษณะพลวัต และเป็นความสมดุลที่ไม่หยุดนิ่ง โดย คำนึงถึงความยืดหยุ่นในการปรับตัวให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของโลกก็ตาม แต่แนวคิดเศรษฐกิจดั้งเดิม แบบนีโอคลาสสิกยังไม่เพียงพอสำหรับความหมายของ “เศรษฐกิจสมดุลใหม่” เพราะคุณภาพของอุปสงค์และ อุปทานที่เกิดขึ้นนั้นเกิดจากอุปสงค์ซึ่งไม่มีการจำกัดขอบเขต จึงอาจเป็นอุปสงค์ที่มีมากเกินไปจนเกิดความพอดี ซึ่งจะเป็น ปัจจัยซึ่งทำให้เกิดการผลิตและการใช้ทรัพยากรที่เกินความพอดี

ด้วยแนวคิด “เศรษฐกิจสมดุลใหม่” นี้ ประเทศไทยควรจะสร้างกรอบเพื่อเข้าใกล้ดุลยภาพระหว่างด้าน อุปสงค์ (Demand Side) และด้านอุปทาน (Supply Side) ภายใต้เงื่อนไขหรือข้อจำกัด (Constrain) ด้าน ทรัพยากร-สิ่งแวดล้อม และ/หรือแม้แต่กับการดำเนินงานต่างๆ ให้ดำเนินไปบนเส้นทางซึ่งจะนำไปสู่ความสุขของ ปัจเจกและสังคมในระดับเป้าหมายที่กำหนดไว้ และเมื่อได้กรอบใหญ่ของประเทศแล้ว มาตรการเพื่อปรับสมดุล ภาพ (ตามเงื่อนไข) ในแต่ละภาคเศรษฐกิจและสังคมจะพัฒนาขึ้นภายใต้กรอบใหญ่นี้ ส่วนเงื่อนไขที่นำมาใช้ในการ กำหนดกรอบนั้น อาศัยการเทียบเคียงกับค่ามาตรฐานทางวิชาการและเหตุผลตามข้อเท็จจริง

ด้วยแนวคิดปัจจัยนำเข้า-กระบวนการ-ผล (Input-Process-Output) จึงกำหนดให้องค์ประกอบ ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมเป็นเหตุหรือเป็นปัจจัยนำเข้า (Input) ภายใต้กระบวนการซึ่งกำกับด้วยนโยบายการพึ่งตนเอง ทางการเงิน การคลัง และการค้าระหว่างประเทศ ส่วนผล (Output) คือ ความอยู่เย็นเป็นสุขในสังคมไทย (ดังภาพที่ 5) อาริ วิบูลย์พงศ์และคณะ (2553) ได้พิจารณาเลือกองค์ประกอบย่อยของดัชนี “อยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันใน สังคมไทย” ที่เป็นต้นน้ำหรือสาเหตุที่จะสร้างผลกระทบต่อไปยังเป้าหมายอื่นๆ โดยใช้องค์ประกอบด้านสาเหตุ เหล่านี้ ให้เป็นเงื่อนไขในการกำกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม⁶

⁶ ตัวอย่างเช่น การกำหนดพื้นที่ป่าไม้ร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศจะส่งผลให้เกิดระบบนิเวศที่ดีขึ้นและเงื่อนไขที่ต้องมีพื้นที่ป่าไม้ร้อยละ 40 นี้ ควรนำไปกำหนดนโยบายการใช้พื้นที่เพื่อการเกษตร อุตสาหกรรม ที่อยู่อาศัย ซึ่งมีผลต่อความอุดมสมบูรณ์ของต้นน้ำลำธาร และคุณภาพดิน

ภาพที่ 5 องค์ประกอบและเงื่อนไขหลักซึ่งเป็นการจัดทำมาตรการเพื่อเศรษฐกิจสมดุลใหม่
ที่มา: ดัดแปลงอาร์ วิบูลย์พงศ์และคณะ (2553, หน้า 80)

องค์ประกอบของดัชนีอยู่เป็นสุขที่ได้รับการคิดแล้วซึ่งกำหนดด้วยค่ามาตรฐานทางวิชาการได้แก่ กำหนดให้มีพื้นที่ป่าไม้ร้อยละ 40 (จากเดิมร้อยละ 30) คุณภาพของระบบนิเวศเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 80 ความมั่นคงของอาชีพอยู่ในเกณฑ์ร้อยละ 80 ความมั่นคงทางอาหารกำหนดโดยร้อยละ 50 ของพื้นที่เพาะปลูก กำหนดให้มีความมั่นคงทางพลังงานโดยร้อยละ 60 ได้จากพลังงานหมุนเวียนในประเทศ ในด้านสังคมกำหนดให้ดัชนีสุขภาพและสุขภาพจิตอยู่ที่ระดับร้อยละ 80 อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจที่แท้จริงเฉลี่ยร้อยละ 5-7 ต่อปี ระดับการเปิดประเทศ (ซึ่งกระทบต่อการสร้างภูมิคุ้มกัน) หรือการค้าระหว่างประเทศไม่เกินร้อยละ 110 ของ DGP เป้าหมายเหล่านี้ได้ใช้เป็นเงื่อนไขในการจัดทำยุทธศาสตร์และมาตรการพัฒนาประเทศเพื่อความสัมพันธ์ระหว่างภาคเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม โดยนกระดับจาก 62 : 60 : 55 ให้ใกล้เคียงกับ 75 : 75 : 75 ในระยะปานกลาง และสูงกว่า 80 ในระยะยาว ทั้งนี้ไม่ว่าสัดส่วนของทั้ง 3 มิติต้องเท่ากัน แต่ควรใกล้เคียงกัน

ความสัมพันธ์ภายในภาคเศรษฐกิจ ซึ่งแบ่งเป็น 3 ภาคใหญ่ เกษตร : อุตสาหกรรมและอุตสาหกรรมเกษตร : บริการ ซึ่งในปัจจุบันมีสัดส่วน 9 : 41 : 50 ปรับเป็น 14 : 37 : 49 หรือ 15 : 36 : 49 จากการลดมลภาวะและปัญหาด้านสังคมจากภาคอุตสาหกรรม และเสริมสร้างมูลค่าของภาคเกษตร (ผลจากการส่งเสริมเชิงปริมาณด้วยระบบพลวัต)

ยุทธศาสตร์หนึ่งที่สำคัญคือ การส่งเสริมให้เกิดการวางแผนอย่างสมดุลและมีความยืดหยุ่น ในระดับท้องถิ่นตามบริบททางทรัพยากร เศรษฐกิจ และสังคมของแต่ละแห่ง ซึ่งในที่สุดเมื่อรวมกันทุกท้องถิ่นแล้ว จะเป็นผลรวมระดับประเทศได้ (เพราะมีข้อจำกัดและวิธีวิเคราะห์ผลลัพธ์จากหลักการเดียวกัน) เช่น ตัวอย่างของตำบลหนองช้างค้ำ จ.ลำพูน ซึ่งเป็นแหล่งผลิตลำไย สัดส่วนของ 3 ภาคเศรษฐกิจอยู่ระหว่าง 13 : 16 : 71 ผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณด้วยตารางการวางแผนเศรษฐกิจพอเพียง : SEM)

5. สรุป

การพัฒนาประเทศไปสู่ความยั่งยืนในระยะยาว โดยการสร้างสมดุลระหว่างการเติบโตทางเศรษฐกิจกับการใช้ทรัพยากรเป็นประเด็นสำคัญของโลกปัจจุบัน ซึ่งทุกประเทศมีส่วนรับผิดชอบต่อความอยู่ดีมีสุขของประชาชนของตนและของโลกร่วมกัน การที่รัฐบาลของแต่ละประเทศต้องใช้งบประมาณจำนวนมากเพื่อเยียวยาให้แก่ประชาชนเมื่อเกิดภัยพิบัติ ต้องชดเชยค่าจ้าง และสวัสดิการ และแก้ไขปัญหาสังคม ล้วนเป็นผลพวงจากพัฒนาเชิงวัตถุในอดีต ปัจจุบันการขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างยั่งยืนของนานาประเทศ เป็นไปอย่างเชื่องช้าและเฉพาะด้านสำหรับประเทศไทย สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้น้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงบรรจุไว้เป็นหลักคิดในการวางยุทธศาสตร์ของประเทศ ตั้งแต่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ถึง ฉบับที่ 11 เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่แนวทางการปฏิบัติตนตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน ในการดำเนินชีวิตการผลิต การบริโภคบนทางสายกลางและระดับรัฐ ในการพัฒนาและบริหารประเทศด้วยความสุจริต เศรษฐกิจพอเพียงเป็นวิธีการและวิธีคิดเชิงบูรณาการ โดยมีเป้าหมายเพื่อสานตีสันติสุขในสังคมทุกระดับ การประยุกต์แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงกับการวิเคราะห์และจัดทำยุทธศาสตร์ จึงต้องมีลักษณะเชิงบูรณาการด้วย

บทความนี้ เสนอ “ดุลยภาพอย่างพอเพียง” เพื่อชี้แนวทางการวิเคราะห์เชิงประจักษ์สำหรับการศึกษาประโยชน์สุขที่เกิดขึ้นในภาคการผลิตเฉพาะสินค้าที่สนใจ เช่น ไม้ อาหารแปรรูป หรือ คอมพิวเตอร์ เป็นการวิเคราะห์ดุลยภาพเฉพาะส่วน (Partial Equilibrium) และดุลยภาพทั่วไปของประเทศซึ่งนักวิชาการที่สนใจวิเคราะห์ภาพรวมในลักษณะบูรณาการควรใช้การวิเคราะห์ดุลยภาพทั่วไป (General Equilibrium) โดยประยุกต์ ตาราง Social Accounting Matrix ให้เป็นตารางเพื่อวางแผนเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy Matrix) ซึ่งสามารถใช้ได้ตั้งแต่ระดับท้องถิ่นจนถึงระดับประเทศ การนำเสนอแนวคิดในบทความนี้เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการร่วมแสวงหาความรู้ ความเข้าใจด้วยการวิเคราะห์เชิงประจักษ์ และเผยแพร่แนวคิดการพัฒนาประเทศสู่ความยั่งยืนด้วย “เศรษฐกิจสมดุลใหม่” ซึ่งมีปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักคิด

บรรณานุกรม

คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (2554). *กระบวนการวิชา 351371: เศรษฐกิจพอเพียง*. (ระบบออนไลน์).

ค้นเมื่อ 26 กุมภาพันธ์ 2555, จาก http://mis.agri.cmu.ac.th/research/view_research_detail.asp?TRes_id=002-006-A-51.

คลังปัญญาไทย. (2555). *การพัฒนาที่ไม่สมดุลและไม่ยั่งยืน*. (ระบบออนไลน์). ค้นเมื่อ 26 กุมภาพันธ์ 2555, จาก www.panyathai.or.th/wiki/index.php/การพัฒนาที่ไม่สมดุลและไม่ยั่งยืน.

วิกิพีเดีย สารานุกรม. (2555). *เศรษฐกิจพอเพียง*. (ระบบออนไลน์). ค้นเมื่อ 25 กุมภาพันธ์ 2555, จาก

<http://th.wikipedia.org/wiki/เศรษฐกิจพอเพียง>.

- สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. (2555). *ประกาศสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.).* (ระบบออนไลน์). ค้นเมื่อ 26 กุมภาพันธ์ 2555, จาก http://www.nrct.go.th/downloads/rm/4th_project2555/1-1_project.pdf
- สีลาภรณ์ บัวสาย. (2552). *สาร Biodata ฉบับที่ 123*. ข่าวสาร Biodata. (ระบบออนไลน์). ค้นเมื่อ 24 กุมภาพันธ์ 2555, จาก http://biodata.trf.or.th/news_detail.aspx?ID_COVERAGE=227&Title=Newsletter.
- อนุรักษ์ สุวรรณการ พิเศษ วรงค์ และไพลิน ผลิตวาทศน์. (2553). *โครงการ “การสร้างมาตรฐานความคุ้มค่าเงินตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง”*. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- อภิชัย พันธเสน. (2554). *ธรรมชาติเพื่อสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน จากมุมมองความสุขมวลรวมประชาชาติและเศรษฐกิจพอเพียง*. (ระบบออนไลน์). ค้นเมื่อ 25 กุมภาพันธ์ 2555, จาก www.gsei.or.th/10gsei/6.apichi.pdf.
- อารี วิบูลย์พงศ์ และคณะ. (2553). *รายงานการวิจัยเชิงบูรณาการเศรษฐกิจสมดุลใหม่ ความสมดุลทางเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมสู่การพัฒนาที่มั่นคงและยั่งยืน*. สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- อารี วิบูลย์พงศ์. (2554). *ความสุขจากความเอื้ออาทร: แนวคิดและหลักฐานเชิงประจักษ์*. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- Amartya Sen, (1999). Development as Freedom. In Danny Yee. 2003. *Development as Freedom Amartya Sen.* (online). Retrieved Feb. 26, 2012, from dannyreviews.com/h/Development_Freedom.html
- Frey, B.S., Stutzer, A., (2002). *Happiness and Economics*. Princeton, University Press, Princeton.
- Munasinghe, M., (1992). Environmental Economics and Sustainable Development. *Paper presented at the UN Earth Summit, Rio de Janeiro*.
- Myers, D. G., (2004). Human connections and the good life: *Balancing individuality and community in public policy*. In A. Linley, P.A. Linley, & S. Joseph, Positive psychology in practice. Hoboken, NJ: Wiley.
- United Nations Economic Commission for Europe (UNECE). (2005). *Sustainable development—concept and action*. (online). Retrieved Feb. 25, 2012, from http://www.unece.org/oes/nutshell/2004-2005/focus_sustainable_development.html.
- United Nations Development Programme (UNDP). (2011). *Human Development Report*. (online). Retrieved Feb. 25, 2012, from: <http://hdrstats.undp.org/en/countries/profiles/THA.html>.
- Zidanssek A., (2007). *Sustainable development and happiness* in nations Energy 32, 891–897.